

Bart Achterkamp & Niels Dingemanse

Leucorrhinia rubicunda

Noordse witsnuitlibel

De noordse witsnuitlibel lijkt sterk op de venwitsnuitlibel, niet alleen in uiterlijk, ook in areaal en biotoop. Het noordelijke deel van het verspreidingsgebied van de noordse witsnuitlibel is echter meer aaneengesloten. In Nederland blijkt dit uit het betrekkelijk grote aantal waarnemingen uit de noordelijke provincies vergeleken met de zuidelijke. De soort verschilt verder van zijn zustersoort door de wat vroegere piek van de vliegtijd.

Biotoop

De noordse witsnuitlibel komt in Nederland hoofdzakelijk voor in mesotrofe vennen en in hoogveenengebieden met veenmos (*Sphagnum* sp.). Hij wordt vrijwel uitsluitend aangetroffen op de pleistocene zandgronden, zelden in laagveenengebieden. In de duinen is enkele malen voortplanting geconstateerd bij plasjes. De biotoop omvat kleine plassen met een goed ontwikkelde vegetatie van drijvende waterplanten, omgeven door structuurrijk bos. De biotoopkeuze van *L. rubicunda* komt sterk overeen met die van *L. dubia*. In Nederland komen beide soorten vaak samen voor, hoewel de relatieve talrijkheid regionaal sterk verschilt. *L. rubicunda* heeft een grotere voorkeur voor wateren met een dichte vegetatie van waterplanten. Daarnaast lijkt *L. rubicunda* minder gevoelig voor de chemische waterkwaliteit. Hoge aantallen worden waargenomen in wateren met een pH van 3,8 tot 4,1 (ABBINGH 1993, DE GROOT 1995, 1997A, 1997B, PAJUNEN 1962, 1964B, PETERS 1988, PETERS ET AL. 1985, SCHORR 1990, WASCHER 1992A, 1992B).

Levenswijze*Eieren en larven*

De eieren worden bij voorkeur afgezet op plaatsen waar dicht onder het wateroppervlak planten groeien en in wateren met ondergedoken en drijvende veenmosbulten. De ontwikkeling van eieren en larven verloopt het snelst bij een temperatuur van 25-35°C. De larven leven in ondiepe

oeverzones en tussen waterplanten en levend veenmos. Het uitsluipen gebeurt tot 20 cm boven het wateroppervlak op verticale plantenstengels, bijvoorbeeld van paardenstaarten (*Equisetum* sp.) en zeggen (*Carex* sp.) (DE KNIJF & ANSELIN 1996, HEIDEMANN & SEIDENBUSCH 1993, PAJUNEN 1962, SCHORR 1990, SOEFFING 1986, WESENBERG-LUND 1913).

Imago's

De imago's verblijven in structuurrijk bos tot ze geslachtsrijp zijn (PAJUNEN 1962, SCHORR 1990). Mannetjes houden inspectievluchten vanaf een zitplaats, bijvoorbeeld uit het water stekende vegetatie, en verdedigen agressief een klein territorium maar territoriaal gedrag verdwijnt bij hoge dichtheden (PAJUNEN 1966). Het paar- en eiafzetgedrag lijkt op dat van *L. dubia*. De paring vindt plaats in de vegetatie. Bij de eiafzet wordt het vrouwtje soms begeleid door het mannetje (WESENBERG-LUND 1913).

Fenologie

De levenscyclus lijkt waarschijnlijk op die van andere witsnuitlibellen: de ei-ontwikkeling duurt enkele weken en de levenscyclus gewoonlijk twee jaar. Jonge individuen zijn waargenomen van midden april tot begin juli met een piek in begin mei. De noordse witsnuitlibel vliegt in Nederland ongeveer twee tot drie weken vroeger dan de venwitsnuitlibel. Met een hoofdvliegtijd van midden mei tot midden juni is de noordse witsnuitlibel een voorjaarssoort. Voortplantingsactiviteit vindt plaats in de periode midden april tot eind juli, met de piek begin mei.

Begeleidende soorten

Leucorrhinia rubicunda heeft nagenoeg hetzelfde spectrum aan begeleidende soorten als *L. dubia*. *Coenagrion lunulatum* lijkt wat sterker met *L. rubicunda* geassocieerd te zijn dan met *L. dubia*, mogelijk doordat beide kunnen leven in zuurdere wateren dan *L. dubia*.

Verbreidingsvermogen

Een groot deel van de jonge imago's verwijderd zich van het voortplantingswater. Jonge gemerkte imago's van *L. rubicunda* worden zelden teruggevonden bij het water waar ze zijn uitgeslopen, in tegenstelling tot jonge imago's van *L. dubia*. Uitwisseling tussen nabijgelegen vennen is groot. Geslachtsrijpe imago's verspreiden zich nauwelijks en komen steeds terug naar hetzelfde ven (PAJUNEN 1966). In het Waddengebied worden veel vaker zwervers gevonden van *L. rubicunda* dan van *L. dubia*.

Araal

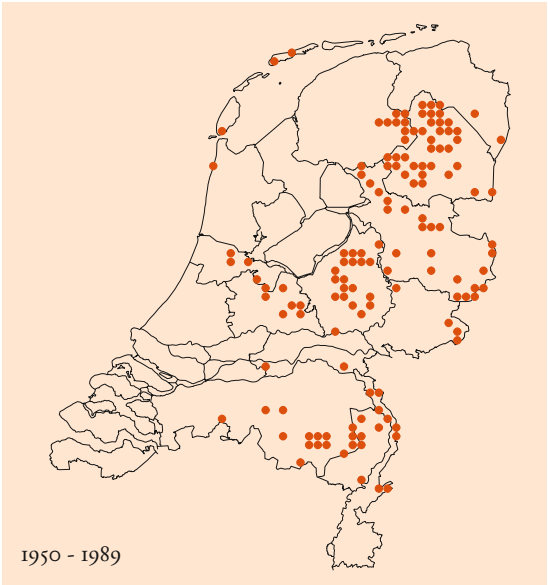
De noordse witsnuitlibel heeft een noordelijke verspreiding, die tot voorbij de poolcirkel reikt. De oostgrens ligt ongeveer ter hoogte van het Baikalmeer. In Europa liggen de zuidelijkste vindplaatsen in de Alpen, waar de soort zeldzaam is. In Scandinavië is de soort gewoon, evenals in Noordoost-Europa en Rusland, maar hij ontbreekt op de Britse eilanden. Uit Frankrijk zijn alleen waarnemingen uit de 19e eeuw bekend. In Duitsland komt de soort plaatselijk talrijk voor in het noorden (Niedersachsen), maar zuidelijker is hij zeldzaam. In België wordt hij met uitsterven bedreigd – op twee recent ontdekte vindplaatsen in Wallonië na

Mannetje

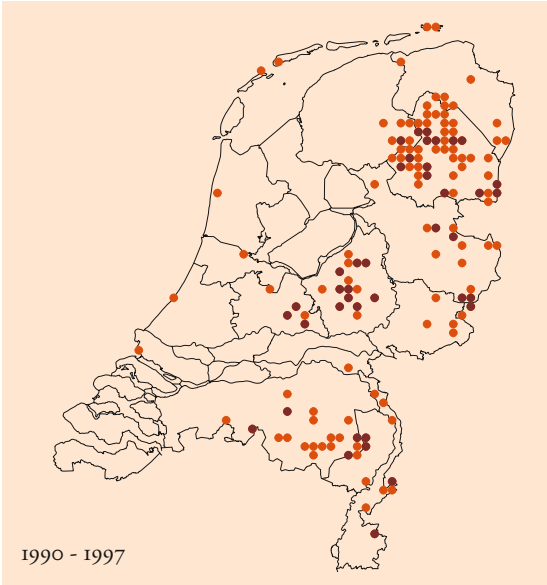

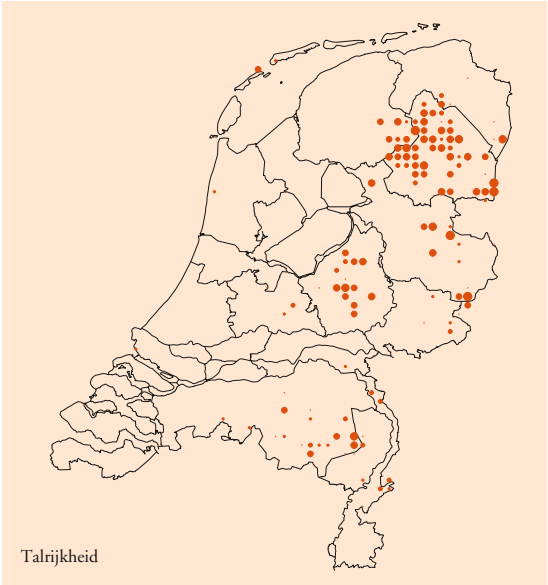
voor 1950

1950 - 1989

1990 - 1997

Talrijkheid

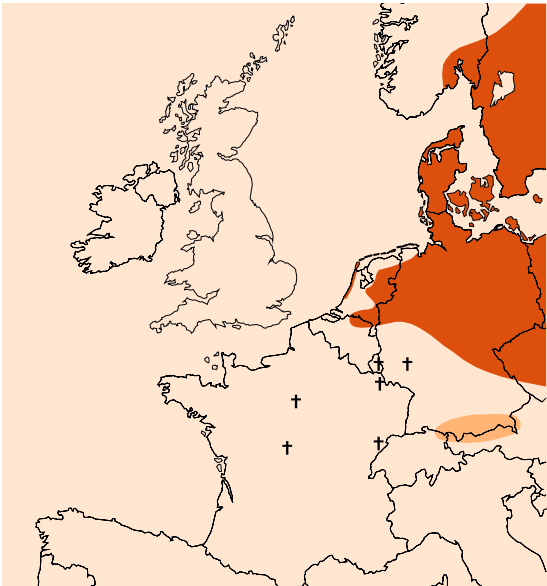
Begeleidende soorten

Alledaagse begeleiders		Trefkans (%)
<i>Libellula quadrimaculata</i>		91
<i>Enallagma cyathigerum</i>		84
<i>Sympetrum danae</i>		78
<i>Lestes sponsa</i>		77
<i>Pyrrhosoma nymphaula</i>		75
<i>Coenagrion puella</i>		56
<i>Ischnura elegans</i>		56
<i>Sympetrum vulgatum</i>		55
<i>Anax imperator</i>		54
<i>Sympetrum sanguineum</i>		52

Karakteristieke begeleiders		Gedeelde hokken	Overlap (%)
<i>Coenagrion lunulatum</i>		128	33
<i>Leucorrhinia dubia</i>		143	32
<i>Aeshna juncea</i>		152	27
<i>Ceragrion tenellum</i>		102	23
<i>Lestes dryas</i>		137	23
<i>Libellula quadrimaculata</i>		297	18
<i>Cordulia aenea</i>		120	16
<i>Lestes virens</i>		65	15
<i>Pyrrhosoma nymphula</i>		244	15
<i>Sympetrum danae</i>		253	14

Biotoop

Optimaal: vennen; hoogveen
Suboptimaal: duinplassen; laagveenmoeras

Leucorrhinia rubicunda - noordse witsnuitlibel

	voor 1950 vrij algemeen	1950 – 1989 algemeen	1990 – 1997 vrij algemeen
atlasblokken	35	139	143
km-hokken	41	219	325

Rode Lijst thans niet bedreigd

komt hij alleen nog in de Kempen voor. Dit lot onderging de soort reeds in Luxemburg, hoewel daar in 1989 en 1993 nog zwervers zijn gezien.

Verspreiding in Nederland

De soort komt talrijk voor bij vennen met hoogveenvorming in de provincies Drenthe, Friesland en in mindere mate Noord-Brabant (ABBINGH 1993, DE GROOT 1997A, PETERS 1988, WASSCHER 1992A, 1992B). Af en toe wordt hij waargenomen in het duingebied – in 1998 is bijvoorbeeld voortplanting vastgesteld in de Amsterdamse Waterleidingduinen (DIJKSTRA ET AL. 1999). Vroeger werd hij ook in de laagveenmoerassen gezien, bijvoorbeeld in de Ankeveense plassen en het Naardermeer. In 1999 bleek de soort vrij talrijk te zijn in de Weerribben (PERS. MED. K.-D. DIJKSTRA) en in 2001 werd hier ook voortplanting geconstateerd (PERS. MED. R. KETELAAR).

De noordse witsnuitlibel kan makkelijk verward worden met de venwitsnuitlibel. Het is daarom waarschijnlijk dat een deel van de waarnemingen onbetrouwbaar is. Veel waarnemers realiseren zich niet dat beide soorten moeilijk van elkaar te onderscheiden zijn.

Toekomst en bescherming

Het afsterven van veenmospakketten door verdroging vormt een ernstige bedreiging. Dit geldt ook voor het uitzetten van vis, waaraan de larven makkelijk ten prooi vallen aangezien ze zich niet ingraven in de bodem (DE KNIJF & ANSELIN 1996). Vernatting of het voorkomen van uitdroging kan in voormalige hoogveencomplexen leiden tot een uitbreiding van levende veenmospakketten. Door deze beheersmaatregel heeft de noordse witsnuitlibel zich bijvoorbeeld in het Fochteloërveen succesvol kunnen uitbreiden (DE GROOT 1997A).

SUMMARY

Leucorrhinia rubicunda is fairly common in The Netherlands. Its main occurrence, like *L. dubia*, is in acidic, oligotrophic bog and heath habitats on the Pleistocene soils. Small populations also inhabit the coastal dunes and fenlands. All habitats have well-developed aquatic and riparian vegetation, often with *Sphagnum*. Although *L. rubicunda* appears to have declined somewhat, it is not included in the Red list.

Vliegtijd

Voorjaarsoort

Hoofdvliegtijd: midden mei
t/m midden juni

Vroegste datum: 20 april

Laatste datum: 7 augustus

